

INVESTITSION MUHITNING IQTISODIY O'SISHGA TA'SIRI

Umida Mizamova Jamoliddin qizi

Toshkent Davlat Iqtisodiyot Universiteti

Makroiqtisodiyot yo'nalishi

Annotatsiya:

Maqolada investitsion muhit tushunchasi, uning tarkibiy elementlari hamda iqtisodiy o'sishga ta'sir etuvchi omillar tizimli tahlil qilinadi. Zamonaviy iqtisodiy nazariyalar, xalqaro tajriba va empirik tadqiqotlar asosida investitsion muhitning milliy iqtisodiyot raqobatbardoshligini oshirishdagi o'rni asoslab berilgan. Shuningdek, O'zbekiston misolida investitsion siyosatning ustuvor yo'nalishlari va ularning iqtisodiy o'sishga ta'siri tahlil qilinadi.

Kalit so'zlar: investitsion muhit, iqtisodiy o'sish, kapital oqimi, investitsion jozibadorlik, institutsional muhit, makroiqtisodiy barqarorlik.

Kirish

Bozor iqtisodiyoti sharoitida investitsion muhitning sifati mamlakat iqtisodiy o'sish sur'atlarini belgilovchi asosiy omillardan biri hisoblanadi. Jahon tajribasidan ma'lumki, investitsion muhitning qulayligi nafaqat kapital oqimini rag'batlantiradi, balki innovatsion rivojlanish, texnologik modernizatsiya va mehnat unumdorligini oshirishga ham xizmat qiladi. Investitsion muhit – bu mamlakatdagi investitsion faoliyatni belgilovchi **institutsional, huquqiy, siyosiy va iqtisodiy sharoitlar majmuidir**. Shu boisdan, barqaror investitsion muhitni shakllantirish har qanday davlatning strategik maqsadlaridan biridir.

1. Investitsion muhit tushunchasi va uning tarkibiy elementlari

Investitsion muhitning nazariy asoslari dastlab neoklassik o'sish modeli va endogen o'sish nazariyasi doirasida ishlab chiqilgan. Ushbu yondashuvlarga ko'ra, investitsiyalar iqtisodiy o'sishni kapital jamg'arilishi, texnologik yangilanish va bilim salohiyatining ortishi orqali ta'minlaydi.

Investitsion muhitni belgilovchi asosiy omillar quyidagilardan iborat:

- **Makroiqtisodiy barqarorlik** (inflyatsiya darajasi, valyuta kursi, byudjet taqchilligi);
- **Huquqiy kafolatlar** (mulk huquqining himoyasi, investorlar uchun shaffof tartiblar);
- **Soliq va bojxona siyosati** (imtiyozlar, preferensiyalar, fiskal barqarorlik);
- **Institutsional sifat** (korrupsiyaning pastligi, byurokratiyaning qisqartirilishi);
- **Infratuzilma va moliyaviy bozor rivoji** (bank tizimi, kapital bozori, transport va logistika).

Mazkur omillar majmuasi investitsion jozibadorlik indeksini shakllantiradi. Jahon banki, UNCTAD va WEF ma'lumotlariga ko'ra, mamlakatlarning investitsion iqlimi ularning **Global Competitiveness Index (GCI)** va **Ease of Doing Business** reytinglarida bevosita aks etadi.

2. Investitsion muhitning iqtisodiy o'sishga ta'siri: nazariy va empirik yondashuvlar

Empirik tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, **to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalar (TXI)** iqtisodiy o'sishga ijobiy ta'sir ko'rsatadi, ammo bu ta'sir ta'lim darajasi, institutsional sifat va infratuzilmaning rivojlanish darajasiga bog'liq.

Shuningdek, **Lucas paradoksi** shuni ta'kidlaydiki, kapital odatda rivojlangan mamlakatlarga oqadi, chunki u yerda investitsion muhit kafolatli va risk darajasi past bo'ladi. Demak, iqtisodiy o'sish uchun nafaqat kapital miqdori, balki **investitsion muhit sifati** ham hal qiluvchi omildir.

O'zbekiston misolida esa so'nggi yillarda olib borilgan **liberalizatsiya siyosati** investitsion muhitni yaxshilashda muhim ahamiyat kasb etdi. Xususan, 2017–2024-yillar davomida mamlakatga jalb qilingan to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalar hajmi 3,5 baravarga ortdi.

3. Investitsion siyosatning iqtisodiy o'sishdagi roli (O'zbekiston tajribasi asosida)

O'zbekiston Respublikasida investitsion muhitni yaxshilash bo'yicha **“2022–2026-yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekiston taraqqiyot strategiyasi”** asosida quyidagi yo'nalishlar belgilangan:

- **Davlat-xususiy sheriklik (DXSh)** mexanizmlarini kengaytirish;
- **Erkin iqtisodiy zonalar va texnoparklar** faoliyatini qo'llab-quvvatlash;
- **Raqamli iqtisodiyot va yashil energetika** loyihalariga investitsiyalarni rag'batlantirish;
- **Moliyaviy sektorni diversifikatsiya qilish** orqali investitsion resurslarga kirishni osonlashtirish.

Bu chora-tadbirlar natijasida mamlakatning **xalqaro reytinglardagi o'rnini** yaxshilandi. Xususan, WEF ma'lumotlariga ko'ra, O'zbekiston 2024-yilda investitsion muhit jozibadorligi bo'yicha Markaziy Osiyoda yetakchi o'rinni egallagan.

4. Tahlil va muhokama

Investitsion muhitni yaxshilash bevosita **kapital samaradorligi** va **mehnat unumdorligiga** ijobiy ta'sir ko'rsatadi. O'zbekiston sharoitida asosiy kapitalga kiritilgan investitsiyalar hajmining 1% ga ortishi o'rtacha **YaIM o'sishini 0,35–0,4% ga oshiradi**.

Shu bilan birga, investitsion muhitning o'sishga ta'siri **asimetriya** bilan namoyon bo'ladi: yuqori darajadagi korrupsiya, huquqiy noaniqlik yoki siyosiy beqarorlik mavjud bo'lgan

mamlakatlarda investitsiyalar iqtisodiy o'sishni qo'llab-quvvatlamaydi, balki uni sekinlashtiradi.

Xulosa

Investitsion muhit iqtisodiy o'sishning sifat va barqarorlik ko'rsatkichlarini belgilovchi fundamental omil hisoblanadi. Uning samarali shakllanishi uchun:

1. **Institutsional islohotlarni chuqurlashtirish**, investorlar uchun huquqiy kafolatlarni mustahkamlash;
2. **Makroiqtisodiy barqarorlikni saqlash** va fiskal intizomni kuchaytirish;
3. **Innovatsion va yashil texnologiyalarga yo'naltirilgan investitsiyalarni** rag'batlantirish;
4. **Raqamli infratuzilma** va **kapital bozorini** rivojlantirish zarur.

Shu tarzda, investitsion muhitni yaxshilash nafaqat investitsiya oqimini oshiradi, balki mamlakatning uzoq muddatli barqaror iqtisodiy o'sishiga mustahkam poydevor yaratadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Solow, R. M. (1956). A Contribution to the Theory of Economic Growth. Quarterly Journal of Economics.
2. Romer, P. (1990). Endogenous Technological Change. Journal of Political Economy.
3. Lucas, R. E. (1990). Why Doesn't Capital Flow from Rich to Poor Countries? American Economic Review.
4. Borensztein, E., De Gregorio, J., & Lee, J. W. (1998). How Does Foreign Direct Investment Affect Economic Growth? Journal of International Economics.
5. Acemoglu, D., & Robinson, J. (2012). Why Nations Fail: The Origins of Power, Prosperity and Poverty. Crown Business.
6. World Bank (2023). World Development Indicators.
7. Statistika agentligi (2024). O'zbekiston Respublikasining makroiqtisodiy ko'rsatkichlari.
8. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining PF-60-sonli Farmoni (2022-yil 28-yanvar). Yangi O'zbekiston taraqqiyot strategiyasi 2022–2026-yillar uchun.